

12 Van krities student tot berekenend burger: vijftientig jaar Leids studentenleven

R.B. ter Haar Romeny

De opvallendste gebeurtenissen in het studentenleven van onze eeuw lijken in 1975 achter de rug: de sluiting van de universiteit in de Tweede Wereldoorlog, het studentenverzet, de wederopbouw na de oorlog met het ideaal van de *Civitas academica*, de opstand van 1969 en de daarop volgende democratisering. Toch blijkt Leiden in het laatste kwart van de twintigste eeuw het toneel geweest te zijn van allerlei grote en kleine veranderingen en verschuivingen. De periode 1975-2000 was bijvoorbeeld de tijd waarin mensa de Bak bloeide en ten onder ging, waarin bij de faculteitsverenigingen de interesse verschoof van inspraak naar banenmarkten, en waarin Quintus, een nieuwe grote gezelligheidsvereniging, zich een plaats veroverde tussen de andere vijf. Het was ook de tijd waarin het aandeel van de vrouwelijke studenten steeg van een derde naar meer dan de helft van het totale aantal, terwijl de gemiddelde haarlengte toch duidelijk afnam. Wie een student van de jaren zeventig naast een van nu zet, kan spreken van een stille revolutie.

In dit hoofdstuk komen eerst de veranderingen in de maatschappelijke positie van de student aan de orde. In het licht daarvan zijn ook andere ontwikkelingen goed verklaarbaar, zoals zal blijken wanneer vervolgens verschillende facetten van het studentenleven meer in detail worden behandeld.

Student en maatschappij

In de schriftelijke neerslag van het studentenleven valt allereerst op dat vanaf het einde van de jaren zestig tot diep in de jaren zeventig frequent termen als vormingswerk, bewustwording en maatschappijkritiek werden gebruikt. Van Minerva tot Catena en van studievereniging tot Ekklesia werd aan vorming en bewustwording gedaan, zo lijkt het. De student werd geacht zich kritisch (of zelfs krities) op te stellen in de maatschappij. Dit soort taalgebruik zien we thans niet meer. Wie de almanakken en periodieken van vandaag bekijkt, vindt alleen bij uitzondering tekenen van maatschappelijk engagement. Tegenwoordig draait het om de praktische problemen van de toegenomen studiedruk en het vinden van een baan, en om zaken die meer met het individu en individueel genot van doen hebben. Op foto's hebben truien, spijkerjacks en tuinbroeken plaatsgemaakt voor het grijze uniform van driedelige pakken, korte rokjes en 'carrièrepakjes'.

Waar dit verschijnsel beschreven wordt, duikt vaak de term verrechtsing op. Dat woord suggereert dat studenten nu rechtser stemmen dan toen. De weinige gegevens die daarover bekend zijn, ondersteunen die conclusie maar zeer ten dele. Wel zijn de politieke partijen – en de maatschappij als geheel – veranderd. Er is nu minder polarisatie, idealisme en vertrouwen in de maakbaarheid van de samenleving. In die zin verkeert de student niet in een uitzonderingspositie. Het discours van midden jaren zeventig, toen 'de verbeelding aan de macht kwam' verschilt sterk van de no-nonsense retoriek van de era van Lubbers.¹

Dit wordt, opvallend genoeg, weerspiegeld in de uitingen van studenten uit alle richtingen. Betere termen om de ontwikkeling onder de studenten te beschrijven zijn waarschijnlijk individualisering en verzakelijking. Bij de keuze voor activiteiten is de huidige student berekenend. Hij of zij wil iets doen omdat hij er persoonlijk baat bij heeft, hetzij omdat het hem of haar persoonlijk plezier verschaft, hetzij omdat het nuttig zou kunnen zijn voor de opbouw van het *curriculum vitae*. In de jaren zeventig waren de groep en de medemens belangrijker. Een duidelijk voorbeeld hiervan wordt gevormd door de studieverenigingen. In de jaren zeventig waren dat de organen die in de eerste plaats de uitoefening van de pas verworven inspraakrechten coördineerden. Nu organiseren ze banenmarkten, galafeesten en excursies naar bedrijven.

De achtergrond van deze berekenende, doelgerichte opstelling is niet moeilijk te schetsen. De verkorting van de studieduur naar zes jaar aan het begin van de jaren tachtig en de daaropvolgende maatregelen van tempo- en prestatiebeurs,² alsmede het bindend studieadvies,³ geven de student weinig gelegenheid meer om zijpaden in te slaan of om zich heen te kijken. Wie niet scoort, krijgt letterlijk een heel hoge rekening gepresenteerd. Daar kwam in de jaren tachtig ook nog een krappe arbeidsmarkt bij, en in de jaren negentig het besef een flexibele netwerker te moeten zijn om te kunnen overleven.

De zakelijke instelling is echter ook een teken van de emancipatie van de lagere en middelbare milieus. Aan het einde van de jaren vijftig leverden zij steeds meer studenten, onder andere door de verbetering van het beurzenstelsel, die mede ingegeven was door de toegenomen maatschappelijke behoefte aan academisch geschoolden. Studenten uit hogere milieus zagen de studietijd vaak als een periode van vorming die noodzakelijkerwijs voorafging aan de hoge positie die hun op grond van de aan hun stand verbonden status als vanzelfsprekend toekwam. De nieuwe studenten gingen eerder een contractrelatie aan met de universiteit, die hun het toegangsbewijs zou leveren tot een maatschappelijke positie die hun ouders nooit gekend hadden. De opkomst van deze nieuwe studenten ging echter gepaard met een groeistuip: het generatieconflict dat ontstond in de jaren zestig en dat tot diep in de jaren zeventig heeft voortgeduurd.

Het verschil in opleiding tussen ouders en kinderen droeg in hoge mate aan dit conflict bij. De student van de jaren zeventig was blij te ontsnappen aan het burgerlijke milieu van zijn of haar ouders en de betutteling van de school. Student zijn was nog een ideaal. Studenten zetten zich haast als aparte klasse af tegen dat burgerlijke milieu. De huidige student, steeds vaker afkomstig van ouders die in de jaren zestig of zeventig studeerden, ervaart geen kloof meer. De verzelfstandiging van de leefwereld van de student of, in bredere zin, de jongere, is nu weer voor een groot deel ongedaan gemaakt. Anticiperend gedrag, dat zich kan uiten in het naspelen van de wereld na de studie door bijvoorbeeld het dragen van pakken (bewustzijn van toekomstige status), maar meer praktisch ook in een sterke oriëntatie op de arbeidsmarkt (bewustzijn van toekomstige positie), is nu weer acceptabel en zelfs gewenst. School en universiteit lopen in elkaar over en bereiden voor op een positie in de maatschappij. Als we de naoorlogse ontwikkelingen als geheel bekijken, is het generatieconflict niet meer dan een intermezzo in een doorgaande ontwikkeling geweest.

De externe democratisering, het opengaan van de universiteit voor nieuwe groepen studenten, is al lang voor 1975 ingezet, maar het is duidelijk dat deze ontwikkeling op dat moment nog niet was afgesloten. Halverwege de jaren zeventig hadden vooral de middelbare milieus hun entree gemaakt, en veel minder de lagere. Wie terugkijkt ziet in de jaren zeventig een student die niet meer apart wil staan, maar samen met andere jongeren de maatschappij wil 'omturnen'. De realiteit was dat de student vaak toch nog erg ver van andere jongeren afstond. De student van de jaren negentig is in twee opzichten veel meer burger: hij of zij heeft geen exclusieve positie meer, en heeft ook de kritische houding ten opzichte van de maatschappij verloren.

Tekenend voor de situatie van het einde van de jaren zeventig is de totale mislukking van het idee dat studentenverenigingen moesten worden omgevormd tot jongerenverenigingen. Na een forse interne discussie, als gevolg waarvan een zeer groot deel van de leden de vereniging verliet, besloot de studentenvereniging Augustinus de deuren open te zetten voor niet-studenten. Uiteindelijk zouden niet meer dan twintig jongeren van deze mogelijkheid gebruik maken. De voorstanders van de jongerenvereniging hadden zich in het geheel niet verdiept in de vraag of niet-studenten het wel de moeite waard zouden vinden om lid te worden van hun vereniging. Net als de leiders van de studentenbeweging uit de jaren zestig waren zij waarschijnlijk afkomstig uit de 'verlichte' elite; in ieder geval beseften ze te weinig wat er in de hoofden van andere jongeren omging. De hele structuur van de vereniging bleef gericht op de student met veel tijd: een bestuurslidmaatschap kost nu eenmaal een jaar waarin je ook overdag, en wel doordeweeks, niet in het weekeinde, veel tijd ter sociëteite doorbrengt. Een echte aanpassing aan de niet-student had tenminste in dat soort dingen verandering moeten aanbrengen. Nu was de jongerenvereniging meer een uitnodiging aan de niet-student deel te nemen aan het restant van een exclusief wereldje.

De jongere kwam niet naar de student toe, maar het omgekeerde gebeurde wel: de student van nu lijkt veel meer op de niet-student van toen. Dat komt niet alleen, en misschien zelfs niet eens in de eerste plaats, door de verbreding van de studentenpopulatie. Wat de student van de jaren negentig onderscheidt van die van daarvoor, is dat hij of zij in zeer veel gevallen naast de studie werkt. Natuurlijk hebben er altijd werkstudenten bestaan, en verdienen veel studenten wel eens wat bij in de zomer. Het huidige aantal werkende studenten is echter onvergelijkelijk groot. Debet hieraan is het systeem van studiefinanciering: de student van de jaren zeventig hoefde gewoon niet te werken, die van de jaren tachtig werd ontmoedigd, omdat alles wat hij boven een bepaalde limiet verdiende werd gekort op de beurs. De jaren negentig brachten een nieuw systeem, waarin niet alleen die limiet werd losgelaten, maar waarin ook de noodzaak van bijverdienen veel groter werd. De zesjarige basisbeurs werd een voorwaardelijke 'prestatiebeurs' van ten hoogste vier jaar. Het bedrag werd gereduceerd tot iets waarvan in de meeste gevallen niet eens de huur betaald kan worden. Er zijn goede mogelijkheden om bij te lenen, maar dat is voor velen niet erg aantrekkelijk; in de praktijk wordt er zelfs steeds minder gebruik van gemaakt.

De praktische gevolgen van deze ontwikkeling zijn zeer groot. Het dagritme en de tijdsbesteding van de student zijn sterk gewijzigd. Het kan niet anders, of dit heeft ook op andere gebieden invloed. Na een dag studeren en werken ploft de student van nu liever neer voor de televisie dan dat hij naar een forum of discussieavond gaat. Het volgen van soap-

series is nu in veel studentenhuizen een vast ritueel. Vanuit een principiële oogpunt is de toename van het aantal werkende studenten echter eveneens zeer opvallend. De uitbreiding van het beurzenstelsel aan het eind van de jaren vijftig ging uit van het idee dat iedereen moest kunnen studeren. De studie vond men op zich al een bijdrage aan de maatschappij, al ging men in het algemeen niet zover dat van een 'studieloon' werd gesproken. Het gevolg van de maatregelen van toen was een afname van het aantal werkstudenten en een sterke toename van het aantal bursalen. De ontwikkeling van de jaren negentig is in zekere zin een terugkeer naar het begin van de jaren vijftig, al moet men bedenken dat toenmaals het percentage werkstudenten, veelal afkomstig uit de lagere standen, toch veel kleiner was dan het percentage studenten dat nu voor kortere of langere tijd een baantje heeft om in de studiekosten te kunnen voorzien.

Vanzelfsprekend is het hierboven beschreven beeld niet op iedereen van toepassing. Niet elke student liep in de jaren zeventig bewust en betrokken te zijn in 'inspraakkleiding', en niet elke student van nu haast zich strak in het pak van baantje naar banenmarkt. Wat zit er achter de clichés? We zagen al dat Augustinus veel leden verloor toen deze vereniging haar deuren openstelde voor jongeren. Er was toen al een sterke tegenbeweging van studenten die zich ergerden aan de maatschappijkritische opstelling van het spraakmakende kader, met hun 'botte stencils' en 'onterechte discussiegroepjes'. De tegenbeweging kreeg zelfs de gelegenheid zich te organiseren in de Commissie eigen huis, het sociëteitsbeheer. Wie de verslagen van vormingswerkactiviteiten op verschillende verenigingen goed leest, ziet ook dat de zalen lang niet altijd vol zaten. In 1977 klaagde de assessor vormingswerk van SSR al dat hij zelf in de zaal moest gaan zitten, omdat deze anders helemaal leeg bleef. In alle tijden zijn er veel studenten geweest die niet meegingen met de mode van de dag, maar zich ertegen afzetten. Bovendien groeide de groep studenten die uitsluitend naar de universiteit kwam om zo snel mogelijk een diploma te bemachtigen, zonder zich veel van studentenactiviteiten aan te trekken, gestaag voort. Op dit moment woont een kleine meerderheid van de studenten zelfs niet eens meer in Leiden of directe omgeving.

Emancipatie van de vrouwelijke student

De verhouding tussen vrouwelijke en mannelijke studenten werd in de eerste tien jaar van de hier beschreven periode gelijkgetrokken. Ook dat is een weerspiegeling van het feit dat student zijn minder exclusief is geworden. De verhoudingen tussen de seksen bleven echter per studierichting verschillen, en zijn tot op heden niet overal gelijk. De studentenverenigingen kregen in de loop van de jaren hun eerste vrouwelijke praesides. Vroeger kregen studentes in de gemengde verenigingen doorgaans niet meer dan de taak van ab-actis, wat hen enigszins reduceerde tot secretaresses. Het feminisme, in de jaren zeventig een spraakmakende beweging, lijkt effect gehad te hebben op de ideeën over rolpatronen onder studenten. De verworvenheden van de tweede feministische golf worden door de huidige generatie studentes echter beschouwd als vanzelfsprekendheden. Dat er nog veel te doen valt, in het bijzonder in de verhoudingen tussen de seksen in de universitaire staf, is onder studentes (en studenten) geen zaak meer die veel interesse vermag op te brengen. Het in 1984 opgerichte Vrouwennetwerk (nu Netwerk v/m) voor universiteit en academisch ziekenhuis kreeg onder de studentes geen pendant. Hier is zeker de al genoemde indivi-

dualisering mede debet aan: voor de belangen van het collectief wordt niet meer zo enthousiast gestreden.

Relaties en seksualiteit

In hoeverre er op seksueel gebied nog veranderingen hebben plaatsgevonden, is moeilijk na te gaan. De pil werd al in 1963 ingevoerd en halverwege de jaren zeventig door velen met een zekere vanzelfsprekendheid gebruikt. Dat zal in de loop van de afgelopen vijfentwintig jaar niet veel veranderd zijn. Op verscheidene verenigingen en in universitaire gebouwen verschenen wel condoomautomaten, zeker toen het risico van aids het meer dan ooit noodzakelijk maakte dat seks veilig bedreven werd. De indruk bestaat echter dat van deze machines weinig gebruik gemaakt wordt. De student voelt zich veilig binnen de eigen kring van medestudenten, of denkt dat het wel goed zit omdat hij of zij, al dan niet serieel, monogaam is. Tegen samenwonen (van twee partners in ongehuwde staat) werd in de jaren zeventig vermoedelijk in veel kringen nog wel bezwaar gemaakt. Dat is nu algemener geaccepteerd en komt onder ouderejaars studenten vrij veel voor. De indruk bestaat dat een snelle partnerkeuze voor sommige studenten een mogelijkheid is om aan de eenzaamheid te ontkomen. Uitstel, zoals gebruikelijk was in de kameraadschappelijke sfeer van de ongemengde studentenvereniging, is in ieder geval voor de meesten een zaak van het verleden.

Een zaak waar nog wel veel om te doen was in de jaren zeventig en tachtig is de acceptatie van homoseksualiteit. De Leidse werkgroep homofilie (later: homoseksualiteit, LWH) en de Lesbische vrouwen Leiden (LVL) organiseerden praatgroepen waar ook studenten op afkwamen. Bovendien organiseerde de LWH integratiefeesten. Langzamerhand durfden studenten ook op verenigingen uit te komen voor hun seksuele geaardheid. Op SSR werd in 1977 de 5%+ Korrel opgericht. Een korrel is een soort subvereniging. De naam wordt verklaard uit het feit dat de oprichters ervan uitgingen dat 5% van de bevolking, maar waarschijnlijk meer, homo of lesbo was. De 5%+ Korrel zorgde ervoor dat het onderwerp ter sprake kwam, en hielp een sfeer te scheppen waarin meer mogelijk was. Niet-homoseksuele SSR-leden waren trots op dit staaltje van progressiviteit, al werd het hun soms teveel. Toen de Korrel de hele diesweek in 1982 organiseerde, waren enkelen bang dat de Societas, SSR als geheel, door zou gaan voor homoclub. In 1988 werd de Korrel opgeheven, wellicht omdat de integratie volledig geslaagd was. In die tijd manifesteerde zich de Donderdagavond eetclub (DEC) op Minerva, een club voor homoseksuele leden. In de jaren negentig zorgt de individualisering samen met de verworvenheden van deze beweging, net als bij de vrouwenemancipatie, voor het verdwijnen van dit soort initiatieven. Het is geen zaak meer waarvoor men collectief in actie wil komen. De feesten van het COC kunnen zich echter blijvend in de belangstelling van studenten verheugen.

Studentenvoorzieningen

In de jaren zeventig kende het stelsel van voorzieningen dat was bedoeld voor alle studenten een grote bloei. De jaren tachtig en negentig laten de gevolgen zien van bezuinigingen en van een veranderende studentenpopulatie. Hier ga ik in op de universitaire mensa, de Stichting Leidse studentenhuysvesting, Studium generale en de universitaire

almanak. Het Leids academisch kunstcentrum (LAK) wordt elders in deze bundel behandeld, en de Sportraad komt verderop in dit hoofdstuk aan bod.

In 1974 werd op de plaats van de vroegere universiteitsmanege aan de Kaiserstraat de 'universitaire eettafel de Bak' geopend. Het oude Prytaneum (nu de Faculty Club) was lang daarvoor al te klein geworden. De Bak voorzag duidelijk in een behoefte. De grote eetzaal zat vaak tot de laatste tafel vol. Tot diep in de jaren tachtig stond er zelfs altijd een lange rij wachtenden in de gang. Ook de verenigingen Augustinus, LISC en Quintus hadden open mensae die goed liepen. Aan het begin van de jaren negentig raakte de klad erin. Binnen een tijdsbestek van luttele jaren liep het aantal bezoekers bij alle mensae schrikbarend terug. Dit verschijnsel is nooit goed onderzocht. Vaak worden prijsverhogingen, in het bijzonder bij de Bak, als oorzaak genoemd. Waarschijnlijk lag het daar echter niet aan. Van enig belang is het feit dat de supermarkten langer open zijn en meer kant-en-klaarmaaltijden aanbieden. Vooral echter moet gelet worden op het bovengenoemde verschijnsel dat veel studenten zijn gaan werken. Ze hebben daardoor paradoxaal genoeg meer te besteden dan in de situatie van voor 1990. Studenten zijn daarbij veeleisend geworden. Ze zijn zich minder gaan richten op exclusieve studentenvoorzieningen, en ook het huisleven, in het studentenhuus of met een partner, is toegenomen. Augustinus gokte op de student die wat meer wilde besteden, en maakte de mensa in 1996 tot een soort eetcafé. De grote aantallen eters kwamen hierdoor niet terug, maar de exploitatie werd wel rendabel. De Bak bleek minder flexibel. Deze universitaire voorziening moest, gedwongen door grote verliezen, in 1998 haar poorten sluiten. In enkele kantines werden daarop 'maaltijduitgiftepunten' gecreëerd. De huidige verhouding tussen prijs en kwaliteit en de vreugdeloze presentatie van het eten lijken er echter niet op gericht de kleine groep klanten te behouden.

De Stichting Leidse studentenhuusvesting (SLS) had in 1975 haar grootste bouwprojecten vrijwel achter de rug. Alleen de huizen aan de Kaiserstraat waren nog in aanbouw. Behalve vele studentenhuizen in het centrum, beheerde zij grote studentencomplexen aan de Klikspanweg en de Pelikaanhof. De groeiende studentenaantallen kon de SLS niet bijhouden. Reeds halverwege de jaren zeventig riep zij studenten die tijdelijk hun kamer niet gebruikten op die ter beschikking te stellen. Uit een interview in de *Almanak* van 1978 blijkt een misplaatst optimisme. De sterke aanwas van het aantal studenten en de afname van het aantal particuliere kamers hadden de directie niet aan het denken gezet: men hoopte op gunstiger omstandigheden in 1985. De toestroom van het aantal studenten was toen echter, zoals te verwachten was, alleen maar sterker. De door de SLS genomen maatregelen schoten ernstig tekort en hadden bovendien veelal een tijdelijk karakter. De SLS koos niet voor definitieve oplossingen, omdat zij nu wel wist dat het studentenaantal op den duur weer zou dalen. Natuurlijk leverde dit beleid vele onverkwikkelijke situaties op. De protesten hiertegen en tegen de onhandige omgang met de huurders leidden uiteindelijk tot een reorganisatie van de Stichting. Deze heeft nog niet in alle opzichten het gewenste effect gehad. Wel is de druk op de SLS verminderd door de voorspelde afname van het aantal studenten en de toename van het aantal thuiswonenden. Zij kan nu weer voldoen aan de vraag en biedt aankomende eerstejaars die zich op tijd inschrijven zelfs een kamergarantie.

Niet alle studentenvoorzieningen hadden het eeuwige leven. Zo ging het Vormingswerksentrum (VWS) in 1985 af met stille trom. Het Studium generale bleef uit de boedel over. Het mocht zelfstandig voortbestaan, mits het zich meer ging richten op het facultaire onderwijs. De Stichting Leidse universitaire almanak (SLUA) haalde maar net haar vijfde lustrum in 1995. Op dat moment stond de samenwerking tussen universiteit en SLUA al op springen. De universiteit besloot uiteindelijk zelf een adresboek uit te brengen en een vademecum te laten verzorgen door haar eigen El Cid-commissie, die elk jaar in augustus ook een week organiseert waarin aankomende studenten kennis kunnen maken met de universiteit en het studentenleven.

Student en politiek

Studenten hebben sinds het begin van de jaren zeventig hun plaats gekregen in de universiteitsraad, in faculteitsraden en verschillende andere organen. De beschikbare plaatsen worden door middel van verkiezingen verdeeld. De opkomstpercentages zijn in de loop van de tijd gestaag gedaald. Slechts weinig studenten voelen nog betrokkenheid bij het bestuur. De invoering van de Wet modernisering universitaire bestuursorganisatie (MUB) van 1997 heeft die situatie niet verbeterd: sinds dat jaar hebben de raden minder in de melk te brokkelen. In het algemeen moet gezegd worden dat de houding van de Leidse student in onze periode gekenmerkt werd door braafheid. Op enkele kleine bezettingen na vond er niets plaats wat de bezorgdheid van de bestuurders zou hebben kunnen oproepen. Genoemde bezettingen hadden bovendien een beperkt doel: het ging om een benoeming waar men het niet mee eens was of om een duidelijk materieel studentenbelang als de studiefinanciering. De kleine maar actieve Leidse studentenbond (LSB) wist geen grote aantallen Leidse studenten te mobiliseren. Zo ging een landelijke studentenstaking tegen de tweefasenstructuur in 1978 eigenlijk volledig aan Leiden voorbij.

De kleine groep van raads- en commissieleden heeft in de loop der jaren overigens wel degelijk flink bijgedragen aan de vormgeving van het studentenbeleid op universitair en facultair niveau. De verschillende dwarsverbanden en persoonlijke unies tussen partijen, verenigingen en faculteiten bieden een zekere garantie dat voor standpunten ten aanzien van belangrijke zaken een brede steun bestaat. In plaats van de tot dan toe bestaande ad hoc-commissies voor het studentenbeleid werd bovendien in 1984 de Raad voor het studentenbeleid (RSB) opgericht, waarin behalve enkele leden van de universiteitsraad ook enige anderen zitting kregen. In 1993 werd deze RSB omgevormd tot een overlegorgaan voor studentenbeleid met een veel bredere samenstelling, de Leidse studentenraad (LSR). Deze raad, met vertegenwoordigers uit de faculteiten, de Plaatselijke kamer van verenigingen (het overkoepelend orgaan van de studentenverenigingen) en het Internationaal platform (een bundeling van op het buitenland en buitenlandse studenten gerichte organisaties), geeft nu onder andere adviezen aan het college van bestuur. Naast de LSR en zijn voorgangers is er steeds ruimte geweest voor zelfbenoemde maar algemeen aanvaarde regelaars, die van de ene functie in de andere rollend zichzelf gedurende enige tijd onmisbaar maakten.

Algemene gezelligheidsverenigingen

In Leiden is altijd een hoog percentage van de studenten lid geweest van een of meer van de vele verenigingen en clubs. In onze periode is dat niet veranderd. Wel hebben er enige verschuivingen plaatsgevonden tussen de verenigingen onderling.

De grootste algemene gezelligheidsvereniging was en is Minerva, ontstaan in 1972 uit de fusie van het Leids studentencorps (LSC) en de Vereniging voor vrouwelijke studenten te Leiden (VVSL). De fusie, die overigens pas in 1974 definitief werd vastgelegd, vond niet plaats uit liefde maar uit noodzaak. Beide verenigingen worstelden sinds het eind van de jaren zestig met hun identiteit en dreigden door vermindering van ledenaantallen en betrokkenheid ook financieel aan de grond te raken. De democratiseringsgolf had ook hen bereikt. Het collegium, het bestuur van het corps, was in 1969 al verschenen in corduroypak in plaats van jacquet, en het jaar daarop was voor het eerst een kennismakingstijd op voet van gelijkheid gehouden. Er leek bovendien steeds minder plaats voor ongemengde verenigingen. De fusie was een noodzakelijke stap, die geen moment later gezet had moeten worden, al mag het verdwijnen van alles wat aan de oude VVSL deed denken wel betreurd worden. De nieuwe gemengde vereniging won zelfvertrouwen en kreeg te maken met een stijgend ledenaantal. De toenemende studentenaantallen en het, gezien de latere ontwikkelingen, nog vrij gunstige beurzenstelsel en studieduurregime hielpen Minerva in de loop van de jaren tachtig groeien tot het zelf bepaalde maximum van 3000 leden, een verdubbeling ten opzichte van het begin van de jaren zeventig. Het conservatieve imago zat Minerva nu natuurlijk ook niet meer in de weg.

De omvang van de vereniging maakte een veelheid van nieuwe en grootse activiteiten mogelijk. Deze welvaart heeft de ogen van de meeste leden gedurende lange tijd gesloten voor bepaalde ongunstige ontwikkelingen, zoals de verruwing van het sociëteitsleven, de verslapping van de band met de vereniging en de niet op merites gebaseerde verdeling van baantjes binnen de vereniging. Op de verzwaring van de studiedruk en de daling van het studentenaantal werd bovendien niet adequaat gereageerd. In 1996 was het ledental door die twee factoren zover gedaald, dat een economisch verantwoorde bedrijfsvoering van de sociëteit nauwelijks meer mogelijk was. Besloten werd een langetermijnplanning op touw te zetten. Met hulp van een organisatieadviesbureau werd het functioneren van de vereniging doorgelicht, waarbij zoveel mogelijk leden werden betrokken. De invoering van de aanbevelingen is een proces waarvoor ook een mentaliteitsverandering nodig is. Deze manoeuvre lijkt te slagen, zo kunnen we nu vaststellen. Het sociëteitsbedrijf is gereorganiseerd, er is een systeem van studiebegeleiding ingesteld, baantjes worden beter verdeeld, de vereniging staat meer open voor universiteit en buitenwereld, en de zelfwerkzaamheid en betrokkenheid zijn vergroot. Het ledental van dit moment, 1700, helpt bij dat laatste zeker mee. De menselijke maat is terug.

In volgorde van ouderdom komen na Minerva Augustinus (1893) en SSR-Leiden (1901). Deze twee verenigingen hebben zeer veel gemeen. Beide legden hun status van confessionele vereniging af, beide hadden uitstekend vormingswerk, beide voerden omstreeks 1979 een zware discussie over hun mogelijke transformatie tot jongerenvereniging, beide hebben in onze periode steeds geschermd met het woord pluriformiteit en beide herstelden in 1986 het contact met hun oud-leden. Er zijn kennelijk wetmatigheden in de ont-

wikkeling van ex-confessionele verenigingen. Natuurlijk zijn er ook veel verschillen. Sommige daarvan zijn te verklaren uit het feit dat de identiteit en nestgeur van de twee clubs met het schrappen van de confessionele grondslag niet zijn verdwenen. Een gek voorbeeld: toen SSR een discocommissie opzette, werd de organisatie daarvan met gereformeerde degelijkheid ter hand genomen. Augustijnen moesten dan ook toegeven dat de disco van SSR beter was dan hun eigen Disco Prino. Zoals de gereformeerde zuil het langer uithield dan de rooms-katholieke, zo kwam op SSR het moment van aanpassing ook later. De R.K. studentenvereniging 'Sanctus Augustinus' was in 1971 al tot Leidse vereniging voor studenten 'Augustinus' geworden. De S.S.R.L., Societas studiosorum reformatorum Lugdunensis (Leidse vereniging van gereformeerde studenten), werd in 1977 algemeen christelijk en in 1983 algemeen. Daarbij verdwenen de puntjes in de afkorting en ontstond de huidige naam SSR-Leiden.

Het feit dat deze verenigingen meer dan andere nadruk legden op vormingswerk kan eveneens te maken hebben gehad met hun oorspronkelijke identiteit. Catena presenteerde zich immers ook als maatschappijkritisch en betrokken, maar dat uitte zich nooit in vormingswerk van hoge kwaliteit. Zo repte Catena in de presentatie aan de El Cid-gangers van 1977 wel over bewustmaking, maar organiseerde het gewoon een feest op het moment dat elders zware fora werden gehouden. Catena was in 1952 opgericht als de vereniging voor niet-confessionele niet-corpsleden. Het ballerig ingestelde deel van dit marktaandeel vond uiteindelijk een plaats op Quintus. Het kritische deel kon onderdak blijven vinden bij Catena, maar miste de vertrouwdheid met kringen en lezingen die het inmiddels ex-confessionele publiek van Augustinus en SSR nog wel had, en miste zeker het schuldgevoel over het opgeven van de religie (of in ieder geval het idee dat er iets voor in de plaats moest komen) dat met andere impulsen een belangrijke stimulans voor het vormingswerk was.

De uiteindelijke besluiten tot naamswijziging passeerden bij beide verenigingen met een zeker gemak, omdat de secularisering en de discussies daarover al in de voorafgaande jaren hadden plaatsgevonden. Voor deze kwesties kwam echter een andere langdurige discussie in de plaats: die over de nieuwe identiteit. De voormalige confessionele verenigingen hadden hun gezelligheidsleven, dat ze vlak na de oorlog vrijwillig hadden afgelegd om het ideaal van één universitaire gemeenschap te helpen bewerkstelligen, weer teruggenomen. Ze wilden echter niet op één hoop gegooid worden met Minerva en Catena. De mate waarin de verenigingen open zouden moeten staan voor niet-studenten ging in die discussie een steeds grotere rol spelen. De centrale vraag werd of de verenigingen de status moesten krijgen van jongerenvereniging. Bij Augustinus was het antwoord uiteindelijk bevestigend (zie de eerste paragraaf van dit hoofdstuk), bij SSR ontkennend.

Geen van beide verenigingen had echter erg veel plezier van de genomen beslissing. De discussies over de jongerenvereniging waren vooral op Augustinus gepaard gegaan met een sterke polarisering. Een Augustijns voorstander van de jongerenvereniging drukte het in het verenigingsblad zo uit: 'Pluriformiteit, als uitgangspunt van alle doen en laten, leidt slechts tot conservatisme en rechtsheid.' Het is dan ook voorstelbaar dat na het besluit een ware uittocht plaatsvond, waarbij de vereniging bijna gehalveerd werd, van zo'n 1000 leden in 1978 tot ruim 500 in 1983. Enkele tegenstanders van de jongerenvereniging, gekwetst door het dogmatisme van de voorstanders, droegen in belangrijke mate bij aan de oprichting

van Quintus in 1979. In de beginjaren van Quintus bestond er daardoor een sterke rivaliteit tussen deze vereniging en Augustinus. Bij SSR waren het ondertussen de voorstanders van de jongerenvereniging die teleurgesteld vertrokken. Deze vereniging zag haar ledental dalen van 350 naar 190.

De daling van de ledenaantallen zorgde niet alleen voor financiële problemen. Ook het zelfvertrouwen verdween. Voor Augustinus kwam daar nog de constatering bij dat de jongerenvereniging mislukt was. Beide verenigingen bleven dan ook worstelen met hun identiteit. Tolerantie en pluriformiteit waren in de discussies graag gehoorde begrippen, en werden ook op Augustinus weer norm. Voor de buitenwacht golden beide clubs echter gewoon als soft, misschien ook omdat ze veel culturele en maatschappelijke activiteiten bleven organiseren. In het proces van herbezinning dat plaatsvond, werden intussen wel de fundamenten gelegd voor het herstel. Zo kreeg de opvang van eerstejaars weer meer aandacht. Augustinus keerde in 1983/84 terug naar een systeem van jaarclubs, nu 'cordialen' geheten, en kreeg bovendien vanaf 1985 ook verticale verbanden. Bij SSR kreeg het enige traditionele dispuut dat de jaren zeventig heelhuids overleefde, het aloude en illustere T.A.E.N.I.A., weer meer aanwas van eerstejaars. Enkele andere oude disputen herstelden, net als de vereniging zelf, het contact met hun oud-leden. Nieuwe disputen gingen zich studentikozer profileren.

In de jaren negentig bleek dat alleen Augustinus en SSR echt klaar waren voor de tijden van tempo- en prestatiebeurs. De combinatie van weinig verplichtingen en een goed aanbod van activiteiten en faciliteiten bleek uitermate succesrijk. Tegen de trend van dalende studentenaantallen in stegen de ledenaantallen. Beide verenigingen kwamen zelfs boven hun oorspronkelijke marktaandeel uit: SSR groeide tot het huidige aantal van 500 leden, het vanouds veel grotere Augustinus haalde zelfs de 1400. Het ziet ernaar uit dat ze zich net onder dit niveau zullen stabiliseren. Verdere groei zou trouwens niet goed zijn. Vooral Augustinus kreeg reeds de keerzijde te zien: de betrokkenheid bij de vereniging is verminderd, wat zich onder andere uitte in een groeiend aantal vernielingen. Augustinus is bovendien weer eenvormig geworden: de leden geven vrijwel uitsluitend borrelend, zingend en zooiend vorm aan hun student zijn, het gedrag dat de voorstanders van de jongerenvereniging juist hadden wilden uitbannen. Het opgeven van de status van jongerenvereniging, in 1994, was weliswaar de bevestiging van een realiteit die sinds 1983 ingezien werd, maar toch is het geen toeval dat men juist op dat moment afrekende met het alternatieve verleden. Augustinus en SSR organiseren nu ook minder maatschappelijke activiteiten. Als deze inderdaad een substituut waren voor de confessionele vorming, kunnen we zeggen dat de emancipatie tot volwaardige gezelligheidsvereniging nu voltooid is. Het Leidse verenigingsleven is daarmee iets minder divers geworden.

Gezien de situatie waarin we hierboven Quintus zagen ontstaan, zal het niet verbazen dat pluriformiteit hier hoog in het vaandel stond. De beginperiode was een tijd waarin verschillende zeer creatieve mensen die zich bij Augustinus (of elders) niet meer welkom voelden, bij de vereniging actief waren. Halverwege de jaren tachtig trad echter een versmalling op. De vereniging was groot geworden – zij had in deze tijd meer dan 1400 leden – maar de oorspronkelijke pluriformiteit was ver te zoeken. Het ballerige en biergooiende element werd sfeerbepalend. Het amusementsaanbod begon veel overeenkomst te verto-

nen met dat van Veronica. Quintus kreeg bovendien een harde, vooral lichamelijke ontgroening. Verhalen over uitwassen, in de kennismakingstijd en in de gedragingen van enkele moeilijk in de hand te houden disputen, ontnamen de buitenwacht het zicht op de rest van de vereniging. Samen met de relatief lange duur van de kennismakingstijd en de dalende studentenaantallen zorgde dit voor een afname van het aantal nieuwe leden in de jaren negentig. Daarbij kwam ook het feit dat Augustinus voor het slag studenten dat Quintus aantrok weer acceptabel was geworden. Het feit dat eerstgenoemde vereniging, ondanks de herbezinning van de jaren tachtig, toch nog relatief weinig verplichtingen kende, maakte haar voor velen een beter alternatief.

De nieuwe sociëteit aan de Boommarkt, die in 1996 in gebruik werd genomen, lijkt dan ook wat groot voor de 920 leden die nu bij Quintus in de boeken staan. Het is echter duidelijk dat de vereniging dit marktaandeel zal behouden; er tekent zich zelfs een licht herstel af. Quintus heeft dat verdiend. Ook deze vereniging heeft het programma voor de eerstejaars tegen het licht gehouden, en geeft de eerstejaars meer tijd voor de studie. Uitersten onder de disputen, zoals Provo, zijn ter ziele gegaan. Het disputensysteem lijkt nu goed te functioneren als opvangsysteem. Kenmerkend voor de vereniging is de competitie in dispuutsverband tussen de leden, ook in het leveren van bijdragen aan het welzijn van de vereniging als geheel. Zo bood elk dispuut de vereniging iets aan voor de nieuwe sociëteit. Men ziet nu in dat er gevaren zitten aan het tot traditie bombarderen van alles wat meer dan één keer heeft plaatsgevonden, en probeert ruimte te scheppen voor nieuwe initiatieven. De verkleining van het ledental bevordert, net als bij Minerva, de betrokkenheid van de leden.

Een vereniging die zich ook graag laat voorstaan op haar pluriformiteit is Catena. In dit geval is non-conformisme misschien een betere term. Catena heeft altijd iets 'dwars' gehad, en heeft daarmee het Leidse studentenleven als geheel meer kleur gegeven. Catena durfde altijd meer dan andere verenigingen. Zo deed het niet mee met het sluitingstijdenbeleid in de El Cid-week van 1986, en gaf het in 1992 de weg naar zijn sociëteit aan door heren der op muren en plaveisel met witte verf zaadcellen te schilderen. Catena maakte de andere verenigingen ook graag belachelijk met parodieën op hun El Cid-posters. De vereniging is steeds chaotisch georganiseerd geweest; alles hing als los zand aan elkaar en activiteiten gingen alleen per ongeluk door. Dat is tenminste het oordeel van Catena-leden door de jaren heen; kennelijk heeft de vereniging in het chaotische een opmerkelijke continuïteit weten te handhaven. Heden ten dage is Catena een bloeiende vereniging met 380 leden. Het totale gebrek aan verplichtingen en de nadruk op het bieden van uitstekende faciliteiten geven haar een goede positie in de markt. Het verloop is door deze opstelling waarschijnlijk wel iets groter dan elders: alleen degenen die ondanks het gebrek aan verplichtingen toch actief worden, blijven langer lid dan één of twee jaar.

Bij de oprichting van Quintus, 'vijfde', had men over het hoofd gezien dat er eigenlijk al vijf verenigingen waren. Dat is opmerkelijk, want die vijfde vereniging, opgericht in 1969, was op dat moment tamelijk succesrijk. Ik spreek over LISC, the Leiden International Students' Club. Deze vereniging richtte zich op studenten uit het buitenland. Zij wist echter ook een aantal Nederlanders aan zich te binden, en onder dezen niet degenen met de minste creativiteit. Zij zorgden mede voor de noodzakelijke continuïteit. Toen ERASMUS, het Europese uitwisselingsprogramma voor studenten, van start ging, werd de sociëteit van

LISC aan de Eerste Binnenvestgracht de vanzelfsprekende basis voor de Leidse tak van het ERASMUS Student Network (ESN). De feesten daarvan genereerden bovendien de noodzakelijke inkomsten.

Net als andere verenigingen kreeg LISC aan het begin van de jaren negentig echter te maken met de verscherpte brand- en geluidsvoorschriften van gemeente en rijk. Omdat de sociëteit niet aan te passen was, werd besloten te verhuizen. De vereniging verwierf een schitterend pand aan de Stille Rijn. De procedures om zich daar daadwerkelijk te mogen vestigen duurden echter eindeloos lang, onder andere door de tegenwerking van buurtbewoners. Gedurende enige tijd was de vereniging genoodzaakt twee panden te onderhouden. Toen het pand aan de Binnenvestgracht in 1996 afbrandde, kon weliswaar een deel van de activiteiten al verhuizen naar de Stille Rijn, maar de feesten van het ESN weken uit naar de andere verenigingen. LISC kreeg bovendien door alle onduidelijkheid in deze periode nauwelijks meer nieuwe leden. Toen uiteindelijk alle vergunningen verleend waren, bleek de negatieve spiraal niet meer te doorbreken. Het exploitatieplan, waarvoor de kwalificatie 'gewaagd' een eufemisme was, bood geen rek, en ook de subsidiegevers waren na vele keren bijspringen niet meer bereid nogmaals een duit in het zakje te doen. Uiteindelijk ging de vereniging daardoor in 1998 failliet.

Studieverenigingen en vakdisputen

De studieverenigingen vinden hun oorsprong in de studentenfaculteiten die tot 1912 binnen het Leidsch studentencorps en daarna zelfstandig bestonden. Ze behartigden de belangen van de studenten binnen en buiten de faculteit, onder andere op het terrein van de kwaliteit van het onderwijs. Na de democratisering van het universitair bestuur gingen veel faculteitsverenigingen de vertegenwoordiging van de studenten in de nieuwe raden en commissies verzorgen. Activiteiten van groeiend belang werden de hulp bij de opvang van eerstejaars in de vorm van eerstejaarsdagen en mentoraten en het regelen van korting op boeken. Sommige verenigingen namen nog andere taken op zich. Zo heeft de Medische faculteit der Leidse studenten (MFLS) altijd vele symposia en lezingen georganiseerd, en ging zij ook de verkoop van dictaten regelen. Vanaf de jaren tachtig gingen Leidse studenten bovendien steeds meer via hun studievereniging het buitenland ontdekken. De laatste jaren laten een sterke versnippering van studieverenigingen zien: studenten zijn nu eerder per studierichting dan per faculteit verenigd (om die reden hanteer ik de term 'studievereniging'). Een student arbeids- en organisatiepsychologie wil mensen leren kennen die hetzelfde doen; aan een klinisch psycholoog heeft hij geen boodschap. Deze versnippering houdt onder andere verband met het feit dat de student zich weer meer is gaan richten op de na de studie te verwachten werkkring. Hij of zij wil een netwerk kunnen opbouwen. Ook de banenmarkten, die sinds de jaren tachtig georganiseerd worden, zijn hier een teken van.

Hoe succesrijk de verschillende verenigingen zijn is niet altijd na te gaan, ofwel doordat ervan uitgegaan wordt dat 'elke student automatisch lid is', ofwel doordat er van eerdere tijden geen administratie overgeleverd is. Eén ding is wel duidelijk: nadat de studentenfaculteiten los waren komen te staan van het corps, waren het ook organen geworden waarin die studenten zich konden verenigen voor wie het lidmaatschap van een gezelligheidsvereniging, bijvoorbeeld vanwege de kosten, niet aantrekkelijk was. Deze

ontwikkeling is na de jaren zestig alleen maar sterker geworden. De studievereniging bood en biedt de 'nihilist' een goede gelegenheid om bijvoorbeeld bestuurservaring op te doen (of in ieder geval het c.v. te verfraaien) en een netwerk op te bouwen. Een ontwikkeling die in dezelfde lijn ligt, is het ontstaan van een gezelligheidsleven binnen de studieverenigingen, dat meer en meer ook is gaan dienen als vervanging voor het gezelligheidsleven van de algemene studentenverenigingen. Veel studieverenigingen bieden nu borrels, feesten en een jaarlijks galabal aan. Dat is een zorgelijke ontwikkeling, omdat deze verenigingen hun leden niet in contact brengen met studenten van andere studierichtingen. De wereld van de meeste nieuwe studieverenigingen is erg beperkt, zeker wanneer naast *networking* en *c.v. building* geen enkele serieuze reflectie op de eigen studie plaatsvindt.

Een uitzonderlijke plaats temidden van de studieverenigingen wordt ingenomen door de Leidse studentenvereniging voor internationale betrekkingen (SIB). Deze vereniging richt zich nu al ruim vijftig jaar op het stimuleren van kennis over internationale betrekkingen in al haar aspecten. De SIB beperkt zich daarbij niet tot de rechtenfaculteit, waar zij gevestigd is. Haar werkgroepen, lezingen, congressen, uitwisselingen en reizen zijn doorgaans van uitmuntend niveau. In de tijd dat de meeste studieverenigingen nog veilig binnen de Leidse wallen bleven, reisden SIB-leden al naar de Sovjetunie (1976), Polen (regelmatige uitwisseling in de jaren zeventig en tachtig), Joegoslavië (1978) en Israël (1979). In recenter jaren bezocht de vereniging onder andere Argentinië (1991), New York (1995) en Iran (1999). Regelmatig mocht zij ministers, staatssecretarissen en andere hoogwaardigheidsbekleders als sprekers verwelkomen.

Veel studieverenigingen geven een tijdschrift uit waarin onderwerpen van binnen en buiten het vakgebied worden belicht door studenten en stafleden. Enige van deze bladen, zoals *Frons* bij de classici, bereiken een hoge graad van lezenswaardigheid. Van het theologenblad *T.F.* werden zelfs afleveringen, uit 1989 en 1993, spoedig na verschijnen door een commerciële uitgever herdrukt en in de handel gebracht.

Naast de studieverenigingen bestaan, vooral bij de alfa-faculteiten, nog enkele van de traditionele vakdisputen. Het verschijnsel vakdispuut kwam op in de jaren dertig en veertig van de vorige eeuw, omdat het onderwijs naar de smaak van de toenmalige studenten niet voldeed. In de dispuutsvergaderingen houden de leden lezingen voor elkaar; zo leren zij onder andere hoe ze mondeling een zaak moeten presenteren en verdedigen. De lezingen, die op verschillende terreinen van het vak liggen, helpen de leden bovendien de ogen open te houden voor de volle breedte van het vak. De bijdrage die bijvoorbeeld het in 1841 opgerichte theologengezelschap *Quisque suis viribus* levert aan de vorming van aanstaande predikanten, kan nauwelijks overschat worden: de harde doch broederlijke kritiek leert de leden hoe ze een preek moeten houden of een vergadering moeten voorzitten. De combinatie van vreugde, vriendschap en theologie spreekt echter steeds minder eerstejaars aan. De huidige tijd vraagt om een als hapklare brok gepresenteerde cursus preken. Ook een historisch dispuut als Fruin maakt moeilijke tijden door. De historicus van vandaag weet als eerstejaars vaak al waarin hij zich gaat specialiseren, en heeft geen behoefte aan de in dispuutsverband gepresenteerde encyclopedie van het vak. Bij de classici weet M.F. de tijdgeest te weerstaan, maar lijkt E.D.E.P.O.L., dat in 1970 ontstond door de fusie van KPATHP en *Vires acquirit eundo*, al gaande aan krachten in te moeten boeten.

De bloei van het in 1988 opgerichte dispuut Agape past wel in het geschetste beeld. Dit gezelschap richt zich immers alleen op de late oudheid en het vroege christendom. Dat neemt niet weg dat Agape staat in een lijn van gezelschappen waarin studenten zelf op een vernieuwende manier vorm geven aan hun studie. Agape brengt namelijk als interdisciplinair dispuut historici, kunsthistorici, classici, theologen en archeologen bij elkaar. Dat is niet alleen een novum voor Leiden, maar ook voor de rest van de wereld. Karakteristiek voor de vernieuwende rol van disputen is ook het illustere Interfacultair ethnologisch dispuut WDO (Waar dromers ontwaken). Dit gezelschap werd pas in 1928 opgericht, maar dat was toch tientallen jaren voordat er in Leiden een Instituut voor culturele anthropologie (ICA) ontstond.

Student en sport

De sport die het meest geassocieerd wordt met studenten is ongetwijfeld het roeien. Omdat hier betrekkelijk weinig anderen aan mee doen, hebben studenten ook enkele malen Olympisch blik kunnen trekken. De oudste studentenroeivereniging in Nederland is de Koninklijke Njord van 1874. In 1969 was deze vereniging opgegaan voor mannelijke niet-corpsleden, en in 1971 ook voor dames. In dezelfde tijd besloot de damesroeivereniging De Vliet te fuseren met Asopos, de roeivereniging voor niet-corpsleden. De sportieve rivaliteit tussen de twee Leidse roeiverenigingen kreeg onder andere vorm in een jaarlijkse wedstrijd in februari; overigens blijkt de afstand tot de zusterverenigingen in het land vaak

De dames acht van de Universiteit Leiden 1996 op de jaarlijkse wedstrijd tussen universiteitsachten te Delft, september 1996.

toch kleiner dan die tussen Dwarswetering en Oude Rijn. Er zijn wel veel parallelle ontwikkelingen bij de twee clubs waar te nemen. Zo werd omstreeks 1974 bij beide verenigingen het competitieroeien ingevoerd. Deze vorm van roeien houdt het midden tussen fuifroeien en het echte fanatieke wedstrijdroeien. Achteraf gezien was dit de voorwaarde voor het behoud van de roeisport voor het studentenleven.

Bij Njord is de integratie van niet-Minervaleden inmiddels volledig: de niet-leden zijn op dit moment zelfs in de meerderheid. Natuurlijk heeft dat ook gevolgen gehad voor de activiteiten: een steeds groter gedeelte van het gezelligheidsleven speelt zich nu af in het eigen gebouw. Steeds meer worden studenten uitsluitend lid van Njord, en steeds vaker zoeken ze binnen hun roeivereniging ook andere aspecten van het studentenleven. Dat geldt ook voor Asopos de Vliet. Op een ledenvergadering van deze vereniging in 1992 werd zelfs vastgelegd dat zij tegelijk roei- en gezelligheidsvereniging is. Beide verenigingen zijn echter het wedstrijdroeien serieus blijven nemen. Een groeiend probleem daarbij was dat het voor het verkrijgen van een goede wedstrijdsectie eigenlijk noodzakelijk is dat studenten zeker vijf tot zeven jaar blijven roeien. Als ouderejaars kunnen ze dan ook helpen het jongere jaar te coachen. De verkorting van de studieduur noopte Asopos de Vliet na te denken over nieuwe vormen van kennisoverdracht, welke onder andere in de vorm van zelfgeschreven handboeken gevonden werden. Njord zocht in 1992 de oplossing voor hetzelfde probleem in het aantrekken van een professionele coach.

Leidse studenten zijn echter niet eenkennig. Asopos de Vliet heeft als burens op het watersportterrein de zeilvereniging De blauwe schuit en de kanovereniging Levitas. Op het Universitair sportcentrum, geopend in 1970, kunnen bovendien nog zo'n vijfendertig andere sporten beoefend worden, al of niet in verenigingsverband. Voor volleybal blijkt er zelfs nog steeds ruimte te zijn voor twee verenigingen, LUSV (Leidse universitaire sportvereniging) en SKC. Ondanks veel plannenmakerij aan het einde van de jaren tachtig, is het nooit tot een fusie gekomen. Wel hebben de clubs jaarlijks een gezamenlijk toernooi. Een reden voor het voortbestaan van de twee clubs is wellicht een verschil in aard. SKC was altijd wat kleiner. Zij legde ook meer de nadruk op het gezelligheidsleven, waar het de LUSV meer om klinkende prestaties ging. Opmerkelijk is dat de clubs nu in een proces van rolverwisseling terecht lijken te zijn gekomen.

Behalve de bezuinigingen op de universitaire sportvoorzieningen, zijn de laatste jaren nog twee opvallende ontwikkelingen bij het sportcentrum gaande. Ten eerste is de student veel meer individueel gaan sporten. Teamsporten zijn minder populair geworden dan fitness en conditietraining, al is de teruggang zeker niet zo sterk als elders in het land. Ten tweede lijkt de student ook hier minder sterk gebonden aan de studentenvoorzieningen. De ligging van het Universitair sportcentrum blijkt voor velen een bezwaar. Voor een uurtje fitness durft de student nu bij 'De Spartaan' om de hoek over de drempel te komen.

Student en muziek

De opvallendste ontwikkeling in het Leidse studentenmuziekleven is ongetwijfeld het verdwijnen van de gitaar. Hoe verder men in de tijd vordert, des te minder gitaren zijn er op de foto's zichtbaar. Daarbij moet alleen een uitzondering gemaakt worden voor de elektrische exemplaren die in gebruik zijn bij de vele studentenbands en -bandjes, die onder

andere bij Augustinus, Catena en SSR oefenruimte vinden. Disco's wonnen in onze periode aan populariteit. Initiatieven als de jazzolder Hot House (Augustinus, 1969-1977) en Folkclub Horus (Catena, 1974-1982) ontstonden in de schoot van studentenverenigingen, maar moesten, onder andere doordat een te groot publiek van buiten werd aangetrokken, uiteindelijk op eigen benen leren staan.

Het koor en orkest Collegium musicum (CM), opgericht in 1936, werd met ingang van 1972 een zelfstandig onderdeel van het Leids academisch kunstcentrum (LAK), hetgeen de vereniging behalve repetitieruimte ook de steun van professionele dirigenten opleverde. In de loop van onze periode sloeg CM de vleugels uit: in 1976 vond de eerste tournee naar het buitenland plaats. Tegenwoordig gaat het gezelschap elke twee jaar op reis. Vanaf 1991 maakte de OV-studentenkaart CM bovendien ook binnenslands mobieler.⁴ De verenigingsvorm en de vaste repetitieavond zorgen voor een continuïteit en kwaliteit in de Leidse beoefening van de klassieke muziek die tamelijk uitzonderlijk zijn. Daarbij is het repertoire van CM breed: van middeleeuws tot hedendaags. CM's rivaal binnen Leiden is natuurlijk Sempre crescendo (1831), een open subvereniging van Minerva. Van een gezamenlijk optreden kwam het na 1980 niet meer, maar voor concerten werden en worden er zeker nog wel musici uitgewisseld. Sempre wist een aantal keren grote solisten naar Leiden te halen, onder wie bijvoorbeeld Yehudi Menuhin. De laatste jaren hield vooral het madrigalkoor van Sempre de eer van het oude gezelschap hoog.

Studenten van de vakgroep Engels richtten in 1973 het Leiden English Choir op. Weldra traden ook enige docenten toe. Het koor bereikte een opmerkelijk niveau. Met een repertoire waarin Engelse muziek een ruime plaats krijgt concerteert het in en buiten Leiden. Het jaarlijkse concert met Christmas carols is een sfeervol evenement. Ten slotte, sinds 1999 behoren enkele studenten ook tot de bij toerbeurt optredende organisten die, ter omlijsting van de inaugurele oraties, het nieuwe orgel in het groot auditorium bespelen.⁵

De studentenekklesia

Vanaf het begin van de jaren zeventig waren de rooms-katholieke, hervormde, gereformeerde en remonstrantse studentenpastores gaan samenwerken in de Leidse studentenekklesia. De gezamenlijke diensten en de vele werkgroepen en kringen trokken studenten die vaak op grond van hun kerkelijke achtergrond maatschappelijk actief wilden zijn. In de jaren negentig veranderde dit. Studenten kwamen meer met gerichte vragen en problemen. Hun interesse in het actiewezen en in zaken als een oecumenische basisbeweging was verdwenen. Ze voelden ook meer afstand tot de niet-studenten die in de Ekklesia participeerden. Een aantal nieuwe pastores besloot zich nu meer op studenten te gaan richten. In 1994/1995 werd ook weer contact gelegd met de studentenverenigingen. Door deze koerswijziging vinden studenten die geen kerkelijke achtergrond hebben of zichzelf als randkerkelijk zouden omschrijven nu veel meer dan vroeger een mogelijkheid om in de Ekklesia na te denken over levensbeschouwelijke vragen. Veel studenten met een kerkelijke achtergrond vinden een plaats in hun eigen kerk, wijkgemeente of parochie. Studenten behorend tot een aantal kleinere kerkgenootschappen hebben bovendien nog steeds hun eigen, actieve confessionele verenigingen in Leiden.

Slot

In dit beknopte overzicht moesten vele clubs, commissies en activiteiten ongenoemd blijven. Toch mag wel duidelijk zijn geworden dat het Leidse studentenleven rijk geschakeerd was en is. Wat de student ook wil doen en hoe 'rechts' of 'links' hij of zij ook is, er is altijd wel een verband te vinden. En zo niet, dan is het, met steun van het Leids Universiteits Fonds (LUF), snel op te richten. Studentenverenigingen houden het ideaal hoog dat de student een deel van zijn academische vorming ontvangt door het contact met medestudenten en, zoals dat bij een klassieke universiteit als de Leidse past, juist ook die uit andere studierichtingen. Zij zorgen bovendien voor de integratie van eerstejaars, die een sociaal netwerk aangeboden krijgen waardoor ze vaker en sneller de eindstreep halen dan niet-leden. Om te kunnen blijven functioneren hebben de verenigingen zich de afgelopen vijftintig jaar steeds moeten aanpassen aan de korter studerende en zakelijker redenerende student. Ze zijn daarin geslaagd door hun eigen creativiteit en dankzij de steun van de Leidse universiteit, die daarmee een voortrekkersrol vervulde. Studenten van nu staan meer in de maatschappij dan vroeger. Ze zijn actief in hun huis, kijken veel televisie en weten ook de weg in het mede dankzij hen sterk gegroeide Leidse uitgaansleven. Voor studentenorganisaties en voorzieningen die vernieuwing en creativiteit als traditie hebben, blijft desalniettemin een belangrijke plaats weggelegd.

Verantwoording

Voor dit hoofdstuk werden oude jaargangen van *Acta et agenda* en *Mare* geraadpleegd, alsmede vele almanakken, gedenboeken en verenigingsbladen uit de bibliotheek van het LUF en het archief van SSR-Leiden. Voorts werden gesprekken gehouden met enkele studenten en oud-studenten.

De volgende personen en instanties ben ik veel dank verschuldigd omdat ze mij mondeling of schriftelijk materiaal verschaft hebben: Janneke Fruin (LUF), Pieter Janse (faculteitsbureau sociale wetenschappen), Anne van de Zande, Rick Döderlein de Win en Rosalien van der Poel (universiteitsbureau), Alexandra van Haaften (Minerva), Mascha Bunt en Sophia van Iperen (Quintus), Ajolt Elsackers (SSR-Leiden), Rose Perquin (Catena), Jaap Coenraad (SIB), Hans de Jonge (Fruin), Hans van Rooijen (Universitair sportcentrum), Wietske Donkersloot (Njord), bestuur Asopos de Vliet, Lila van de Sande (SKC), Jan Douwes (CM), Karin van den Broeke (Ekklesia), en voorts Barry d'Arnaud, Maarten Baanders, Martin Baasten, Joost Kuggeleijn, Jorrit Snijder, Han Vermeulen en Aad van de Wijngaart. Waar een bepaalde mening gegeven wordt, is dat die van de auteur, tenzij uitdrukkelijk anders aangegeven.

Noten

- ¹ R.F.M. Lubbers, minister-president van Nederland van 1982 tot 1994.
- ² De tempobeurs was een vorm van studiefinanciering van overheidswege, bestaande uit giften die in leningen werden omgezet voor zover de student niet tijdig bepaalde studievorderingen had gemaakt. De prestatiebeurs bestaat uit leningen die in gift worden omgezet indien de student tijdig voldoende vorderingen heeft gemaakt.
- ³ Het bindend studieadvies, een proprium van de Leidse universiteit ingevoerd in 1996-1997, is een aan iedere student aan het eind van het eerste studiejaar verstrekt advies, waarin hem of haar voortzetting van de studie in de gevolgte opleiding toegestaan dan wel verboden wordt. Studenten die aan het eind van het eerste cursusjaar minder dan de helft van het studieprogramma met goed gevolg hebben doorlopen, mogen de studie niet in dezelfde opleiding voortzetten. Het advies is overigens het sluitstuk van een jaar studiebegeleiding. Zie ook hoofdstuk 6 onder 'Het gevolg van de massaliteit', 7 onder 'Ontwikkelingen in het onderwijs', *Tutoraat en bindend studieadvies*, en 13.5 onder '1999'. Voorts hoofdstuk 10, noot 2.
- ⁴ De OV-studentenkaart geeft studenten recht op gratis reizen met het openbaar vervoer. Aanvankelijk de hele week, later nog alleen naar keuze op werkdagen of in de weekends. De kaart is deel van de door de overheid verstrekte studiefinanciering.
- ⁵ Het nieuwe orgel, gebouwd met geldelijke steun van velen, werd in oktober 1998 aangeboden aan L. Leertouwer, rector van 1991 tot 1997, en door hem aan de universiteit overgedragen. Het college benoemde J.H.S. Verschuren tot honorair universiteitsorganist. Deze laat zich assisteren door enige andere bekwame organisten, onder wie studenten.

Inhoudsopgave

Redactie: H.J. de Jonge en W. Otterspeer (red.)

Algemeen: Altijd een vonk of twee

De Universiteit Leiden van 1975 tot 2000

1. Inleiding

2. Het ontstaan van de Universiteit Leiden: van de Academie tot de Universiteit

H. Bouvier

3. Het ontstaan van de huidige Universiteit Leiden: de faculteit der godgeleerdheid

H.J. de Jonge

4. De oprichting van de faculteit der letteren

B. Westerweel

5. Westerse talen en literatuur

B. Westerweel

6. Aziatische, Afrikaanse en Amerikaanse talen en culturen (het 'Nieuw-West')

D.H.A. Kolff

7. Geschiedenis en kunstgeschiedenis

H.J. Wesseling

8. Het kan dus beter: De faculteit der rechtsgeleerdheid

H. Franken

9. '...en toch draait zij': De faculteit der sociale wetenschappen

G.A. Kohnstamm, C.J. Lanman

10. Groei en krimp: De faculteit der natuurwetenschappen

H. Philipse

11. Een gelede faculteit: De faculteit der medicijnen en natuurwetenschappen

G. van Dijk

12. De Leidse wiskunde: van de 17e eeuw tot de 20e eeuw

J.P. Murte

13. Een snel veranderende universiteit: de 20e eeuw

14. De Leidse universiteit in de 21e eeuw: een toekomstbeeld

15. De Leidse universiteit in de 21e eeuw: een toekomstbeeld

16. De Leidse universiteit in de 21e eeuw: een toekomstbeeld

Universiteit Leiden

Universitaire pers Leiden

Leiden 2000

Altijd een vonk of twee. De Universiteit Leiden van 1975 tot 2000
H.J. de Jonge en W. Otterspeer (red.)

Universitaire Pers Leiden
Leiden, 2000

ISBN 90-71220-10-9
NUGI 641

Vormgeving: Nenke van Wermeskerken
Lithografie en druk: Drukkerij Groen bv, Leiden

© Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redacteuren.

Inhoudsopgave

Woord vooraf 5

- 1 Van speeltuin tot bedrijf. Het bestuur van de universiteit 7
C. Fasseur
- 2 De onschuld voorbij. De faculteit der archeologie 17
L.P. Louwe Kooijmans
- 3 Speelbal der krachten. De faculteit der geneeskunde en het Academisch Ziekenhuis (AZL/LUMC) 27
H. Beukers
- 4 Ontkomen aan de boze droom. De faculteit der godgeleerdheid 39
H.J. de Jonge
- 5 Grillige contouren. De faculteit der letteren 47
B. Westerweel
 - 5.1 Westerse talen en literaturen 49
B. Westerweel
 - 5.2 Aziatische, Afrikaanse en Amerindische talen en culturen (het 'niet-Westen') 59
D.H.A. Kolff
 - 5.3 Geschiedenis en kunstgeschiedenis 65
H.L. Wesseling
- 6 Het kan dus beter. De faculteit der rechtsgeleerdheid 77
H. Franken
- 7 '... en toch draait zij.' De faculteit der sociale wetenschappen 95
G.A. Kohnstamm, C.J. Lammers, P. Janse
- 8 Groei en krimp. De faculteit der wijsbegeerte 127
H. Philipse
- 9 Een gelede faculteit. De faculteit der wiskunde en natuurwetenschappen 133
G. van Dijk
 - 9.1 De Leidse wiskunde: een terugblik 138
J.P. Murre
 - 9.2 Een snel veranderende discipline. Informatica 143
A. Ollongren
 - 9.3 Een kostbaar bezit. Sterrenkunde 148
W.B. Burton

- 9.4 Metamorfose van een klassieke opleiding. Natuurkunde **153**
L.J. de Jongh
- 9.5 Een jonge discipline. Scheikunde **159**
V. Ponec
- 9.6 Eenheid in verscheidenheid. Biologie **164**
J.L. Dubbeldam
- 9.7 Een bijzonder geval. Rijksherbarium en Hortus botanicus **168**
P. Baas
- 9.8 De metamorfose van de farmacie. Bio-farmaceutische wetenschappen **177**
G.J. Mulder
- 10 Lerarenopleiding, onderwijsontwikkeling en nascholing. Het ICLON **183**
N. Verloop en P. van den Broek
- 11 Hoe lukt interdisciplinariteit in de praktijk? Het Centrum voor milieukunde Leiden (CML) **189**
H.A. Udo de Haes
- 12 Van krities student tot berekenend burger. Vijfentwintig jaar Leids studentenleven **195**
R.B. ter Haar Romeny
- 13 Centraal en dienstbaar **213**
- 13.1 De Universiteitsbibliotheek **213**
R. Breugelmans
- 13.2 Opkomst en neergang van het Centraal rekeninstituut (CRI) **218**
A. Ollongren
- 13.3 Opgang en ondergang van een bureaucratie. Het bureau van de universiteit **223**
Y.T. van Marle
- 13.4 Altijd gedonder bij *Mare* **228**
J.J. Ariëns
- 13.5 Het LAK (Leids academisch kunstcentrum) **234**
M.A. Baanders
- 14 Van maatschappelijke dienstbaarheid naar mercantilisme en kerntaken. Vijfentwintig jaar internationalisering **241**
P. Floor en W. Teller
- 15 De twee lichamen van Leiden. De universitaire gebouwen **253**
T.A.P. van Leeuwen
- Beeldverantwoording **276**
- Lijst van medewerkers **277**
- Register **279**

